Raluca MUREŞAN

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Jurnalistică
"Lucian Blaga" University from Sibiu, Faculty of Journalism

Jurnalismul informativ. Principii deontologice

Informative journalism. Deontological principles

The practice of a responsible journalism includes three main areas: moral, legal and professional deontology. These areas overlap to some extent, interfere and validate each other. Professional deontology sets rules of conduct beyond the law. It submits journalism to public control. A professional journalist should pursue his or her duties within a range of strictly delimitated ethical values. Therefore, the journalist deontology may and actually must be regarded as a permanent negotiation between the needs and the rights of the public, on the one hand, and the traditional, yet reformable, set of journalistic rules and principles, on the other hand.

Keywords: deontology, profession, journalism, moral, law, ethical values

Institution's address: str. Brutarilor, nr.3, Sibiu, România, **tel:** +40-(269) 21.82.87, **fax:** +40-(269) 21.13.13, **e**-mail: *jurnalistica@ulbsibiu.ro*, web**:** *http://jurnalistica.ulbsibiu.ro*

Personal e-mail: *ralmuresan@yahoo.com*

Practica unui jurnalism responsabil poate fi circumscrisă în limitele a trei domenii: morală, drept şi deontologie profesională. Morala, individuală sau colectivă, dictează principii şi reguli generale de conduită, legea reglementează drepturile şi libertăţile individuale, precum şi obligaţiile corelative acestora şi sancţiunile aplicabile, iar deontologia profesională stabileşte reguli de conduită dincolo de domeniul legii.

Aceste trei domenii se suprapun într-o oarecare măsură, interferează unele cu altele şi se confirmă. Deontologia nu se poate fundamenta decât pe "principiile moralei, precum obligaţia adevărului şi respectul celuilalt, libertatea de expresie, democraţia, veridicitatea, pluralismul informaţiei, respectul legalităţii, al vieţii private şi al imaginii fiecărui individ, drepturile speciale ale tineretului şi ale copiilor, eliminarea oricărui tip de discriminare"[1].

Legea stabileşte o parte din limitele libertăţii jurnalismului, reglementând domenii precum infracţiunile ce pot fi săvârşite prin intermediul mass-media, informaţiile cu caracter secret, liberul acces la informaţiile de interes public etc.

Dincolo de aceste reglementări legale, începe un domeniu "al libertăţilor neprecizate, deschise unor interpretări diferite"[2]. Acesta este domeniul deontologiei profesionale.

Ce înţelegem astăzi prin deontologie profesională?

Termenul *deontologie* a fost utilizat pentru prima dată de filosoful englez Jeremy Bentham, pentru a denumi astfel ştiinţa moralităţii, într-o lucrare din 1834 care poartă acest titlu. Astfel, prin deontologie era desemnată o ramură a eticii, preocupată de problemele obligaţiei morale[3]. Etimologic, termenul *deontologie* este alcătuit din două cuvinte greceşti *deon* care înseamnă "ceea ce trebuie făcut", "datorie" şi *logos*, adică "studiu", "ştiinţă".

Astăzi, deontologia are o semnificaţie mult mai restrânsă şi mai concretă decât cea pe care i-a atribuit-o Bentham. Prin *deontologie* înţelegem o doctrină privitoare la normele de conduită şi la obligaţiile etice ale unei profesiuni[4], o disciplină ce are ca obiect normarea conduitei profesionale, a relaţiilor dintre persoanele care exercită o profesie şi a raporturilor lor cu destinatarii exerciţiului acelei profesii şi cu terţii[5]. Este o ramură a eticii care studiază normele şi obligaţiile specifice ale unei profesii, ce mai este cunoscută şi sub denumirea de *etică profesională*.

În acest context, este necesară şi o explicaţie a termenului de *profesiune* sau *profesie*. Prin *profesiune*

se înţelege o ocupaţie sau îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare sau un complex de cunoştinţe teoretice şi deprinderi practice care definesc pregătirea cuiva.

Obiectul deontologiei îl constituie studierea normelor de conduită şi a obligaţiilor etice stabilite de o profesiune pentru membrii ei.

În majoritatea democraţiilor, fixarea cadrului şi limitelor jurnalismului se realizează prin reglementări legale şi autoreglementarea profesională autonomă. Aceste două instrumente se găsesc în dozaje diferite, combinându-se şi completându-se reciproc[6].

Dreptul şi deontologia au numeroase spaţii comune, dar anumite comportamente jurnalistice nu sunt de domeniul legii. Spre exemplu, ierarhizarea informaţiilor, separarea clară a faptelor de opinii, mijloacele utilizate pentru obţinerea informaţiilor, respectarea vieţii private, intervievarea victimelor şi rudelor acestora, publicarea informaţiilor despre sinucideri sau violuri etc. sunt chestiuni care ridică serioase probleme de ordin etic. Există situaţii în care legea impune principii atât de generale, încât lasă jurnaliştilor posibilitatea să aleagă între foarte multe alternative posibile. Aceste situaţii, în care marja de apreciere este foarte largă, obligă jurnalistul să-şi angajeze propria judecată. Când se confruntă cu astfel de cazuri, jurnalistul poate fi ajutat de deontologie. Aceasta poate ajuta la clarificarea problemelor şi poate oferi o linie directoare.

Dincolo de sarcinile comune asumate de drept şi deontologia profesională, există situaţii în care cele două domenii intră în conflict. În anumite situaţii, deontologia intră în contradicţie cu legea şi chiar acceptă încălcarea ei[7]. Cele mai frecvente încălcări ale legii se referă la divulgarea informaţiilor cu caracter secret. În multe cazuri, legile care restricţionează accesul la astfel de informaţii intră în conflict cu libertatea informaţiei.

Un jurnalist profesionist trebuie să fie ghidat în activitatea sa de un ansamblu de valori etice. Printre valorile fundamentale ale profesiei de jurnalist se numără: libertatea de exprimare şi opinie, onestitatea în culegerea şi prezentarea informaţiilor, independenţa şi integritatea profesională.

Libertatea de exprimare şi de opinie este esenţială pentru activitatea de presă. Ea reprezintă dreptul fundamental al omului de a-şi exprima public gândurile, opiniile, credinţele religioase şi creaţiile spirituale de orice fel. Printre importantele scopuri pe care le slujeşte libertatea de exprimare se numără: aflarea adevărului, guvernarea democratică, schimbarea paşnică şi afirmarea de sine[8].

Credinţa că libertatea de exprimare contribuie la aflarea adevărului este sintetic exprimată prin metafora "piaţa ideilor". Ideile bune se impun pe piaţă, iar oamenii nu au decât de câştigat de pe urma confruntării ideilor bune cu cele rele[9].

Libertatea de exprimare are un important rol în guvernarea democratică. Pentru ca oamenii să participe la guvernare trebuie să cunoască toate ideile, opiniile, convingerile şi informaţiile relevante. În plus, libertatea de exprimare exercită un control asupra abuzurilor autorităţilor[10].

Exercitarea libertăţii de exprimare contribuie la dezvoltarea unei societăţi tolerante şi la schimbarea paşnică. Ea acţionează ca o "supapă de siguranţă, permiţând criticilor să participe la schimbare, fără a căuta să obţină influenţă prin acte antisociale"[11].

Nu în ultimul rând, garantarea libertăţii de expresie este necesară şi pentru a proteja integritatea individului. Oamenii se realizează prin cuvântul scris sau spus şi, în acelaşi timp, servesc şi valorilor sociale şi politice ale libertăţii de exprimare[12].

Onestitatea în culegerea şi prezentarea informaţiilor este o valoare ce se regăseşte în toate codurile deontologice ale jurnaliştilor. Jurnaliştii trebuie să obţină şi să prezinte informaţia numai utilizând mijloace deschise şi transparente. Cerinţa onestităţii poate fi rezumată în câteva practici simple: un text de presă este onest dacă este complet şi relevant, adică nu sunt omise fapte importante sau cu o semnificaţie majoră, nu sunt incluse informaţii nerelevante în dauna faptelor semnificative şi nu îi induce în eroare sau îi dezamăgeşte pe cititori[13].

Independenţa şi integritatea jurnaliştilor sunt alte valori etice cu funcţie de reper, de îndrumare pentru această profesie. Deşi sunt valori distincte şi separate, ele se află într-o strânsă legătură şi se susţin reciproc. Independenţa şi integritatea sunt asigurate prin refuzul favorurilor, darurilor sau tratamentelor speciale, evitarea conflictelor de interese, refuzul oricărui tratament preferenţial pentru cumpărătorii de spaţiu publicitar, prin verificarea şi confidenţialitatea surselor, prin dreptul la clauza de conştiinţă. Din păcate însă, deseori, jurnaliştii sunt supuşi la presiuni din partea celor care au diferite interese în publicarea anumitor informaţii. Aceste presiuni pot fi exercitate fie prin încercări de a capta bunăvoinţa jurnalistului (promisiuni de bani, daruri, alte avantaje), fie prin ameninţări, şantaj sau alte forme de violenţă.

Deontologia profesională poate fi înţeleasă şi ca o conciliere între nevoile şi drepturile publicului, pe de o parte, şi cele ale profesiei, pe de altă parte[14]. Ea supune activitatea de presă controlului publicului. Publicul este deopotrivă "consumator al produsului, persoană demnă de respect şi cetăţean cu dreptul de a fi informat"[15].

O obiecţie des întâlnită cu privire la deontologia profesională se referă la faptul că aceasta nu este altceva decât un ansamblu de reguli constrângătoare, care se adaugă reglementărilor legale ce fixează limitele libertăţii de exprimare. "Ţinând cont de faptul că nici o libertate nu se poate exercita făcând abstracţie de libertăţile celuilalt, deontologia profesională impune, fără îndoială, constrângerile cele mai juste în măsura în care ele sunt rezultatul însuşi al unei acţiuni voluntare şi libere a profesiei – şi a societăţii, când aceasta vrea cu adevărat să participe"[16].

Prin urmare, departe de a fi doar un alt fel de constrângere la adresa libertăţii presei, deontologia poate fi considerată chiar o condiţie a acestei libertăţi, prescripţiile ei punând în evidenţă "valori generale fundamentale – independenţă, pluralism, onestitate – care în realitate garantează menţinerea libertăţii, deopotrivă pentru cei care fac informaţia şi pentru publicul căruia îi era destinată"[17].

Note:

1. J. Leprette, H. Pigeat, *Etica şi calitatea informaţiei*, Ed. Gramar, Bucureşti, 2006, p. 32
2. *Idem.*
3. Gh. Mateuţ, A. Mihăilă, *Logica juridică*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998, p. 21
4. *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998
5. N. Cochinescu, *Introducere în deontologia judiciară*, Revista Dreptul nr. 4/1995, p. 3
6. J. Leprette, H. Pigeat, *op. cit*.,, p. 89
7. J. Leprette, H. Pigeat, *op. cit*., p. 39
8. K. Middleton, R. Trager, B. Chamberlin, *Legislaţia comunicării publice*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002, pp. 33-34
9. *Ibidem*, p. 34
10. *Ibidem*, p. 36
11. *Ibidem*, p. 37
12. *Ibidem*, pp. 37-38
13. Bruce M. Swain, *Reporter's Ethics*, The Iowa State University Press, 1978, p. 133, apud C. F. Popescu, *Practica jurnalismului de informare*, Ed. Universităţii „L. Blaga" Sibiu, s.d. p. 129
14. J. Leprette, H. Pigeat, *op. cit*., p. 44
15. *Ibidem*, p. 40
16. *Idem*
17. B. Cousin, B. Delcros, *Le droit de la communication. Presse ecrite et audiovisual*, t. I, Le Moniteur, 1990, p. 185, apud. J. Leprette, H. Pigeat, *op. cit*., p. 40.

Bibliografie:

1. Cochinescu, N. *Introducere în deontologia judiciară /An Introduction to Judicial Ethics*. Revista *Dreptul*, nr. 4/1995.

2. Coman, M. *Din culisele celei de-a patra puteri / Inside the fourth power*. Editura Carro, Bucureşti, 1996.

3. Middleton, K. Trager, R.; Chamberlin, B. *Legislaţia comunicării publice / Law of Public Communication*. Editura Polirom, Iaşi, 2002.

4. Leprette, J.; Pigeat, H. *Etica şi calitatea informaţiei / Ethics and the Quality of Information*. Editura Gramar, Bucureşti, 2006.

5. Mateuţ, Gh.; Mihăilă, A. *Logica juridică / Judicial Logic*. Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1998.

6. Popescu, C. F. *Practica jurnalismului de informare / The Practice of Informative Journalism*. Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, Sibiu, 2000.